

# **Západočeská univerzita v Plzni**

Fakulta pedagogická

Katedra pedagogiky

## **Přístupnost a srozumitelnost zjednodušených textů pro lidi s mentálním postižením**

Bakalářská práce

Eliška Koželuhová

Speciální pedagogika

léta studia (2020-2023)

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jan Šiška, Ph.D.

Plzeň, 2023

Na tomto místě bych ráda poděkovala svému vedoucímu doc. PhDr. Janu Šiškoví, Ph.D. za jeho neochvějnou podporu, entuziasmus a pomoc, bez které by tato práce nikdy nemohla vzniknout.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň, 2023

.....  
vlastnoruční podpis

# OBSAH

<b>OBSAH</b> .....	<b>1</b>
<b>ÚVOD</b> .....	<b>3</b>
<b>1 MENTÁLNÍ POSTIŽENÍ</b> .....	<b>4</b>
<b>2 KOMUNIKACE LIDÍ S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM</b> .....	<b>8</b>
2.1 VÝVOJ KOMUNIKACE .....	11
2.2 ÚMLUVA O PRÁVECH OSOB SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM .....	11
<b>3 EASY-TO-READ U OSOB S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM</b> .....	<b>13</b>
3.1 POSKYTOVÁNÍ PODPORY .....	13
3.2 EASY-TO-READ V ZAHRANIČÍ .....	15
3.3 CO JE TO EASY-TO-READ? .....	15
3.4 KDO EASY-TO-READ TVOŘÍ? .....	17
3.5 JAK SE EASY-TO-READ TVOŘÍ? .....	18
3.6 PRAVIDLA PRO TVORBU EASY-TO-READ TEXTŮ .....	18
3.7 INICIATIVA „NEPIŠTĚ PRO NÁS BEZ NÁS“ .....	20
<b>4 SHRNUÍ TEORETICKÝCH VÝCHODISEK</b> .....	<b>22</b>
<b>5 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ</b> .....	<b>23</b>
5.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM A CÍLE VÝZKUMU .....	24
5.2 METODY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ .....	24
5.3 VÝZKUMNÝ NÁSTROJ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	25
5.4 VÝZKUMNÝ SOUBOR A PROSTŘEDÍ SBĚRU DAT .....	26
5.5 SBĚR DAT .....	26
5.6 ANALÝZA DAT .....	27
<b>6 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ</b> .....	<b>28</b>
6.1 JAK LIDÉ S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM ROZUMÍ LETÁKŮM ORGANIZACE SPMP? .....	28
6.2 JAKÉ CHARAKTERISTIKY MUSÍ MÍT EASY-TO-READ TEXTY, ABY BYLY DOBŘE SROZUMITELNÉ PRO LIDI S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM? .....	29
<b>7 SHRNUÍ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ</b> .....	<b>31</b>
<b>DISKUZE</b> .....	<b>32</b>
DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	32
LIMITY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ .....	33

ZÁVĚR .....	34
RESUMÉ .....	35
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ .....	36
SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK .....	39
PŘÍLOHY .....	40

## ÚVOD

Lidé s mentálním postižením jsou z hlediska přístupnosti a srozumitelnosti textů vystaveni řadě bariér, které jim mohou bránit v přístupu k informacím a komunikaci. Tito jedinci mohou mít problém s komunikací a jejich rozumové schopnosti nejsou z velké části rozvinuté natolik, aby chápali a rozuměli jazyku textů intaktní společnosti. Proto vznikají zjednodušené texty, jinak také easy-to-read, které jim pomáhají s lepším porozuměním. Tato bakalářská práce se zaměřuje na problematiku zjednodušených textů pro lidi s mentálním postižením. Výzkumným cílem práce je analyzovat přístupnost a srozumitelnost zjednodušených textů pro lidi s mentálním postižením a navrhnout doporučení pro tvorbu takových textů.

# 1 MENTÁLNÍ POSTIŽENÍ

Mentální postižení je trvalý stav, kdy jsou omezeny nebo narušeny intelektuální a adaptační funkce jedince, kvůli narušení funkčnosti centrální nervové soustavy (Černá, 2008). Intelektuální funkce zahrnují například schopnost učení se, porozumění, uchování a používání informací, zatímco adaptivní funkce zahrnují schopnost vykonávat každodenní úkoly a komunikovat s ostatními lidmi (Valenta, 2014).

S termínem mentální postižení se ve speciální pedagogice, ale i jiných pomáhajících profesích, setkáváme až v poslední době, dříve se užívaly, dnes už pejorativní pojmenování tohoto označení, mentální retardace, mentální zaostalost, rozumová nebo duševní vada aj., které se však již dnes nepoužívá (Černá, 2008).

Charakteristika mentálního postižení může být různá v závislosti na závažnosti postižení. Osoby s mírným mentálním postižením mohou mít problémy s učením se a rozuměním složitých konceptů, zatímco osoby s těžkým mentálním postižením mohou být závislé na pomoci ostatních lidí při vykonávání jednoduchých úkolů a potřebují intenzivní podporu a péči. Mezi další charakteristiky mentálního postižení patří problémy s pamětí, koncentrací, rozhodováním a řešením problémů. Osoby s mentálním postižením mohou také mít omezené schopnosti komunikovat, což může vést ke zhoršené sociální interakci a izolaci (Valenta, 2014).

Vzhledem k tomu, že mentální postižení může mít různé příčiny, mohou být jedinci s mentálním postižením také postiženi dalšími zdravotními problémy, jako jsou motorické omezení, sluchové nebo zrakové postižení nebo psychické poruchy.

Existuje několik různých klasifikačních systémů pro mentální postižení. Zde je přehled několika z nich:

1. Klasifikační systém podle Světové zdravotnické organizace (World Health Organization - WHO): Tento systém zahrnuje klasifikaci mentálního postižení spolu s jinými neurologickými a vývojovými poruchami. Podle tohoto systému jsou lidé s mentálním postižením klasifikováni jako:

- Lehké mentální postižení (IQ 50-69)
- Střední mentální postižení (IQ 35-49)
- Těžké mentální postižení (IQ 20-34)

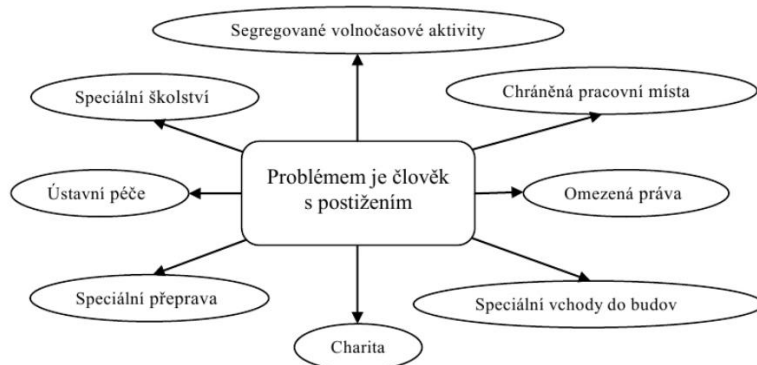
- Hluboké mentální postižení (IQ pod 20)
- Jiná mentální postižení
- Neurčená mentální postižení

2. Klasifikační systém podle Mezinárodní klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů (International Classification of Diseases and Related Health Problems - ICD): Tento systém zahrnuje mentální postižení spolu s dalšími poruchami. Kategorie mentálního postižení jsou klasifikovány jako:

- F70 - F79: Mentální postižení
- F70: Lehké mentální postižení
- F71: Střední mentální postižení
- F72: Těžké mentální postižení
- F73: Hluboké mentální postižení

3. Americká asociace pro intelektová a vývojová postižení (AAIDD – American Association on Intellectual and Developmental Disabilities) definuje mentální postižení jako: „Mentální postižení je snížená schopnost charakterizovaná výraznými omezeními v intelektových funkcích a také v adaptačním chování, což se projevuje v pojmových, sociálních a praktických adaptačních dovednostech. Toto postižení vzniká před dosažením věku osmnácti let“.

Tyto klasifikační systémy jsou jen několika příklady kategorií pro mentální postižení. Každý z těchto systémů má své vlastní výhody a nevýhody a v různých zemích se mohou používat různé klasifikační systémy.

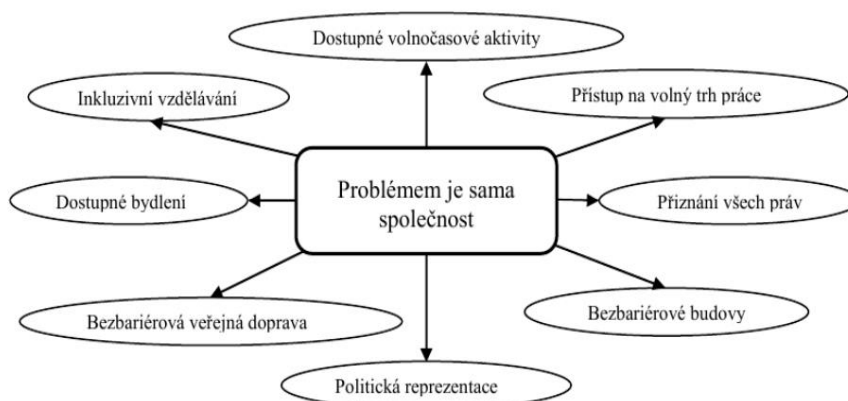


Obrázek 1 - Medicínský model postižení a jeho důsledky (Pančocha, 2013, s. 60)

Při klasifikaci je ale nutné dbát na to, že tato dělení nejsou úplně přesná, odpovídající a správná. Tyto klasifikace zahrnuje hlavně model medicínský, který na člověka s mentálním postižením hledí jako na někoho, kdo má nějakou vadu či handicap, kterou je třeba rehabilitovat, kompenzovat či napravit (Novosad 2011, s 94). Tento model je v dnešní době, hlavně tedy v sociální sféře, zaostalý.

V 70. letech minulého století se začala rozvíjet sociální práce a s tím i spojený jiný pohled na lidi se zdravotním postižením. Oliver (1990) označil toto nové paradigma za sociální model postižení. Ten nahlíží na osoby se zdravotním postižením již na individuální jedince, kteří jsou schopni integrace do intaktní společnosti, která je právě dle tohoto modelu tím handicapem, proč se jedinec nedokáže začlenit a sám tento jev nazývá sociálním útlakem.

Společnost postupně tento model začala přijímat a díky tomu se začaly odstraňovat sociální, segregující a degradující bariéry, které bránily v integraci lidí se zdravotním postižením. Těmito bariérami se nemyslí pouze bariéry fyzické, jako jsou například rampy pro vozíčkáře, ale poskytování informací v podobě, jakou daný člověk se zdravotním postižením potřebuje (Šiška, 2005).



Obrázek 2 - Sociální model postižení a jeho důsledky (Pančocha, 2013, s. 65)

Lidé s mentálním postižením jsou často vystaveni diskriminaci a sociálnímu vyloučení. Toto vyloučení může být způsobeno nedostatečnou podporou a službami, nízkým povědomím o mentálním postižení a stereotypy a předsudky vůči lidem s tímto postižením. To vede k tomu, že lidé s mentálním postižením mají často omezený přístup ke zdravotní péči, vzdělání, zaměstnání a dalším službám (SPMP, 2005).



Tato skupina lidí může mít také různé zájmy a talenty. To může pomoci zvýšit jejich sebevědomí a sociální integraci. Je důležité si uvědomit, že každý jedinec s mentálním postižením je jedinečný a má své specifické potřeby a schopnosti. Proto je důležité přizpůsobit podpůrné služby individuálním potřebám a poskytovat jim rovnocenný přístup k informacím a službám (Centre for Developmental Disability Health Victoria, 2017).

Poskytování podpory lidem s mentálním postižením by mělo být založeno na principu inkluzivní společnosti, ve které jsou lidé s mentálním postižením respektováni a integrováni do běžného života. Inkluzivní společnost umožňuje lidem s mentálním postižením plnohodnotně se účastnit na všech aspektech společnosti, jako jsou vzdělání, zaměstnání, kultura a volný čas (MPSV, 2020).

## 2 KOMUNIKACE LIDÍ S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM

Za lidi s mentálním postižením se považují ti jedinci, jejichž rozumové schopnosti zaostávají ve vývoji, u lidí s odlišným vývojem některých psychických vlastností a k poruchám adaptačních funkcí (Švarcová, 2011).

APA (American Psychiatric Association) používá členění adaptačních funkcí do těchto tří kategorií, kdy alespoň jedna, nebo všechny z nich, jsou u osob s mentálním postižením narušené:

1. Koncepční, kam se řadí jazyk, čtení, psaní, matematické schopnosti, logické myšlení, vědomosti a paměť,

2. Sociální, jako je empatie, sociální úsudek, komunikační schopnosti, schopnost dodržovat pravidla a schopnost navazovat a udržovat přátelství,

3. Praktické, mezi které patří samostatnost v oblastech osobní péče, pracovních zodpovědnostech, finanční gramotnosti, rekreace a organizace školních a pracovních úkolů.

U lidí s mentálním postižením je však nejvíce postižena oblast rozumových schopností, jinak také inteligence. Tento pojem je však v psychopedii užíván v souvislosti charakteristiky lidí s mentálním postižením. Černá (2008) popisuje inteligenci jakožto schopnost myslet, učit se a na základě těchto schopností se adaptovat na požadavky společnosti.

Inteligence a sociální adaptabilita jsou klíčovými oblastmi lidského fungování, které jsou ovlivněny mentálním postižením. Mentální postižení může omezit schopnost učení se zkušeností, používání metakognitivních procesů, které pomáhají zlepšit učení a přizpůsobení se prostředí, což jsou klíčové prvky inteligence podle definice R. J. Sternberga (2002). V tomto smyslu je snížení inteligence a sociální adaptability definičním znakem mentálního postižení.

Definice inteligence se v minulosti mnohokrát měnila a byla předmětem mnoha výzkumů a teorií. L. L. Thurstone rozlišil sedm primárních mentálních schopností, které tvoří podstatu inteligence, jako jsou chápání slov, slovní plynulost, indukce, prostorová představivost, početní faktor, paměť a rychlost vnímání. H. Gardner pak navrhl teorii o šesti typech inteligence, zahrnující jazykovou, logicko-matematickou, hudební, prostorovou, tělesně-pohybovou a personální. Sám však tvrdí, že inteligence nelze změřit žádným číslem a proto je jeho kategorizace dost zjednodušující (Švarcová, 2008).

R. J. Sternberg navrhl triarchický model inteligence, který zdůrazňuje analytické, tvořivé a praktické schopnosti. Tyto schopnosti interagují s niterním a vnějším světem a mohou být rozvíjeny prostřednictvím učení a zkušeností.

Je důležité si uvědomit, že základní kritérium pro mentální postižení není pouze snížení inteligence, ale také omezení sociální adaptability. Osoby s mentálním postižením mohou mít omezené schopnosti komunikovat, navazovat sociální vztahy a přizpůsobit se různým situacím. Proto se v posledních letech více hovoří o konceptu "podpůrných potřeb", který kromě intelektuálních schopností zahrnuje i potřebu podpory v oblasti sociální adaptability.

Nesmíme opomenout, že mentální postižení není pouze otázkou zpoždění v duševním vývoji, ale zahrnuje i změny ve struktuře vývoje. Proto není vhodné automaticky srovnávat dítě s mentálním postižením s mladším "normálním" dítětem, protože jde o změny nejen kvantitativní, ale i kvalitativní (Valenta, 2014).

Pro lidi s mentálním postižením je typické, že mají postižen kognitivní (poznávací) proces, který se dělí na poznání bezprostřední (smyslové) a zprostředkované (myšlení a řeč). Tento proces je právě u osob s mentálním postižením, oproti lidem z intaktní společnosti, pomalý a jeho průběh je diferenciován jistými odchylkami. Tyto nedostatky se však dají zlepšovat správnou speciálně-pedagogickou intervencí (Valenta, 2014).

Vybrané funkce, které má člověk s mentálním postižením poškozené, jsou:

### **Obecné poznávání**

Lidé s mentálním postižením se vzájemně liší jak po fyzické a emocionální stránce, tak ale i svojí osobností. Jejich zdánlivá pomalost v učení může souviset s opožděným vývojem intelektu. Pokud jsou zavedeny specifické vzdělávací podpory, několik výzkumů naznačuje, že děti s mentálním postižením mohou dosahovat stejných výsledků jako děti z intaktní společnosti, ale celkově zůstávají pozadu za svými vrstevníky. Skóre IQ testu není u lidí s mentálním postižením v podstatě důležité při určování úrovně kognitivního poznávání při získávání informací, spíše je nutné hledět na druh a množství potřebné podpory (Shree & Shukla, 2016).

### **Myšlení a řeč**

Myšlení nám zprostředkovává poznání zobecnělé a zprostředkované (přes slovo) a tento jev nám uvádí do funkce řeč, která je s myšlením spojována. Lidé s mentálním postižením nejsou schopni myslet abstraktně a generalizovaně, jejich mysl je hlavně konkrétní a

neschopná analýzy a syntézy. Myšlení je poté nepřesné, nekritické a tvoření pojmů bývá těžkopádné. Naše myšlenky nám poté pomáhá vyjádřit řeč a mluva, která kvůli postižení bývá často poškozena a deformována. V řeči lidí s mentálním postižením bývá v mnoha případech postižena schopnost rozlišování jednotlivých slyšených hlásek, která poté vede k, již zmíněné, deformaci řeči, která je u lidí s mentálním postižením typická při artikulaci, vyslovování hlásek a z toho plynoucí tvoření jednotlivých vět a souvětí, porozumění sdělení či psaného textu a také je typická malá slovní zásoba, která je poté bariérou v komunikaci těchto osob (Valenta, 2014). Vágnerová (2004) zase uvádí, že úroveň uvažování je poté ovlivněna nejvíce biologickými potřebami, emocemi a pocity dané osoby.

### **Paměť**

Lidé s mentálním postižením mají většinou mechanickou, konkrétní a krátkodobou paměť. Pro úspěšné zapamatování potřebují mnoho opakování. Naučení nových informací jim trvá déle a udržení již zapamatovaných je pro ně problematické. K vizualizaci myšlenek používají konkrétní paměťové pojmy a představy (Svoboda, in: Valenta a kol., 2012).

### **Pozornost**

Pozornost jako taková se dělí na pozornost bezděčnou, která je mimovolní, zaměřuje se na podněty kolem nás, například hlasité a silné zvuky, a na pozornost záměrnou, která je na rozdíl od pozornosti bezděčné vázána na vůli. Tato záměrná pozornost je u lidí s mentálním postižením poškozená a jejím typickým znakem je unavitelnost těchto osob při delším soustředění se na nějaký podnět. Je také typické, že s nárůstem množství podnětů, vzrůstá i počet chyb. Tuto pozornost je člověk s mentálním postižením schopen udržet kratší dobu, než vrstevníci z intaktní společnosti a hned poté je potřeba relaxace a odpočinek (Valenta, 2014). Problém není v tom, že by student nedával pozor, ale spíše v tom, že student nerozumí nebo nefiltruje informace, které jsou pro něj důležité (Shree & Shukla, 2016).

### **Vnímání**

S pozorností úzce souvisí i vnímání, které je nezbytné k tomu, jak věci vidíme a vnímáme. Rozdíly mezi jedinci s mentálním postižením a intaktní společností jsou takové, že osoby s postižením dokáží vnímat jen úzkou část rozsahu vnímání a také se vyznačují zpomaleným tempem, což jim dělá značné problémy v orientaci na nových místech a s novými lidmi. Další důležitou zvláštností vnímání u lidí s mentálním postižením je inaktivita, která zabraňuje těmto lidem do detailu zkoumat různé předměty.

Porucha těchto vybraných čtyř funkcí je význačná při bariérách v komunikaci a učení u lidí s mentálním postižením. Z velké části je pro ně těžší si uchovat nabyté informace, přemýšlet nad logickými problémy a soustředit se na nějakou činnost delší dobu. Proto je nutné upravit to, jak s jedinci s tímto postižením komunikujeme, aby to bylo co nejvíce efektivní a srozumitelné jak pro nás, tak pro tyto osoby (Valenta, 2014).

## **2.1 VÝVOJ KOMUNIKACE**

Kojenecký věk a dětství jsou rozhodující pro vývoj komunikačních dovedností. Podpora poskytovaná v tomto období je nejdůležitější a proto je kritické, aby práce logopedů a dalších odborníků začala již v této rané fázi, kdy se dítě učí komunikovat. U typicky se vyvíjejících lidí je většina jazykových kompetencí osvojena do 6 let věku, přičemž další jazykové kompetence, jako je zdokonalování řeči a rozvíjení slovní zásoby pokračuje po celý život. U osob s mentálním postižením může být tempo vývoje jazyka a komunikace mnohdy nižší a výrazně pomalejší než u lidí z intaktní společnosti (Cogher, 2005).

V dospělosti se rozvoj jazykových a komunikačních dovedností zdá být neoddělitelně spjat s dosažením osobní autonomie a nezávislosti. Od dovršení osmnácti let věku je očekáváno od dospělých lidí, že budou volit, budou schopni žít samostatně a činit většinu důležitých životních rozhodnutí. Mladí lidé s mentálním postižením však často takové nezávislosti nedosáhnou, a proto pro ně může být obtížné vytvořit si dospělou roli ve společnosti (Cogher, 2005).

Cogher (2005) poté navrhuje, jak správně komunikovat s člověkem s mentálním postižením:

- používejte krátké věty;
- používejte gesta/ukázání na podporu toho, co říkáte;
- nemluvte příliš rychle, zároveň ale není třeba mluvit nahlas.
- dejte jim trochu více času na odpověď a naslouchejte;
- snažte se porozumět tomu, co se snaží vyjádřit;
- pomozte jim, pokud můžete, ale nevkládejte jim slova do úst;
- pokud něčemu nerozumíte, řekněte to a zjistěte, zda vám to dotyčná osoba může říci jiným způsobem;
- nabízejte možnosti komunikace (tj. dávejte na výběr, snažte se nepředpokládat).

## **2.2 ÚMLUVA O PRÁVECH OSOB SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM**

V roce 2006 přijalo Valné shromáždění OSN text Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením, která je základním dokumentem o právech lidí a základních svobodách, který

zahrnuje například respekt k lidské důstojnosti a nezávislosti, zákaz diskriminace, rovnost příležitostí nebo přístupnost. Státy, které tento dokument podepsaly, se zavázaly k tomu implementovat tato jednotlivá doporučení a dodržovat jejich pravidla, mezi nimiž je i Česká republika (MPSV, 2020).

Část Úmluvy, o které je nezbytné se zmínit, je Článek 9 o Přístupnosti. Ten pojednává o tom, že lidé se zdravotním postižením mají právo na nezávislý život, informace, dopravě a komunikaci, kam spadají i informační a komunikační technologie. Státy by také měly přijmout opatření, jako je například vybavení budov a dalších veřejně přístupných zařízení značením v Braillově písmu a ve snadno čitelných a srozumitelných formách (MPSV, 2020).

Lidé se zdravotním postižením, hlavně jedinci s postižením mentálním, mají tedy dle této Úmluvy právo na získání informací ve formě srozumitelných textů, které jim zprostředkují a zjednoduší komunikaci s okolním světem.

Důležitým aspektem v podpoře lidí s mentálním postižením je zajištění přístupnosti a srozumitelnosti informací pro ně. O tomto problému hovoří také článek Úmluvy číslo 21, Svoboda projevu a přesvědčení a přístup k informacím. Lidé s mentálním postižením mohou mít potíže s porozuměním složitých textů a mohou potřebovat zjednodušené texty, aby jim byly informace srozumitelné. Proto je důležité vytvářet zjednodušené texty srozumitelné pro lidi s mentálním postižením a zajišťovat, aby byly tyto texty běžně k dispozici (MPSV, 2020).

Vytváření zjednodušených textů a zajištění jejich dostupnosti pro lidi s mentálním postižením může pomoci zlepšit jejich schopnost porozumět a vyjádřit se, což může vést k větší nezávislosti a sociální integraci. Zároveň je důležité respektovat individuální potřeby a schopnosti lidí s mentálním postižením a zajistit jim rovnocenný přístup k informacím a službám.

### **3 EASY-TO-READ U OSOB S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM**

*„Communication is both a basic need and a basic right” (Brady et al., 2016).*

#### **3.1 POSKYTOVÁNÍ PODPORY**

Dospělým jedincům s mentálním postižením je potřeba poskytovat podporu při integraci do společnosti. Některé informace jsou pro tyto jedince obtížně srozumitelné a v následující kapitole jsou nějaké tyto oblasti vypsány.

##### **Profesní uplatnění**

Zaměstnání umožňuje osobám s mentálním postižením získat finanční nezávislost a lepší životní úroveň a také ovlivňuje postoj společnosti. Zaměstnání poskytuje ideální prostředí pro vytváření nových sociálních interakcí a možnost dalšího rozvoje (Šiška, 2005; Pipeková, 2006).

Zaměstnání dává jejich životu smysl a naplnění. Je nezbytné přizpůsobit pracovní aktivity jejich schopnostem a možnostem. Osoby s mentálním postižením mohou nejlépe nalézt vhodné zaměstnání v klidném prostředí, kde je omezený počet lidí a provádí se jednoduché úkoly (Vágnerová, 2004).

Kozáková (2005) představuje hierarchii, která ukazuje postupný vzestup osob s mentálním postižením a postupné snižování potřeby asistence:

- Denní centra a stacionáře.
- Chráněné dílny.
- Přechodné zaměstnávání a tranzitní programy.
- Podporované zaměstnávání.
- Běžný trh práce.

Lidé s mentálním postižením se v pracovním prostředí často setkávají s velkým množstvím nových informací, které vyžadují asistenci při jejich porozumění.

Například při návštěvě úřadu práce mají problémy s orientací v jeho struktuře (kam se mají obrátit, kde má úředník kancelář, kdy mají na řadu), nemluvě o vyplnění složitého formuláře. Pokud se jim podaří získat zaměstnání, musí se následně vypořádat s podepsáním smlouvy, která je pro ně také velice nesrozumitelná. V této smlouvě jsou často napsané pracovní postupy, které je nutné lidem s mentálním postižením vždy podrobně vysvětlit.

## **Bydlení a rodinný život**

Pro osoby s mentálním postižením je často problematické nebo občas dokonce i nemožné opustit rodinu a odstěhovat se. Často jsou závislé na svých rodičích a jakákoli změna je pro ně náročná. Rodiče často nedávají důraz na samostatnost svých dětí, což znamená, že se osoby s mentálním postižením stávají ještě více závislými na pomoci jiných (Vágnerová, 2004). Existují však cesty, jak dosáhnout určité míry samostatnosti. Opět zde představujeme hierarchii, podle které by osoby s mentálním postižením mohly postupovat k dosažení co největší samostatnosti:

- Bydlení u rodičů nebo v domovech pro osoby s mentálním postižením.
- Chráněné bydlení.
- Podporované bydlení.
- Bydlení s asistenční službou.
- Samostatné bydlení.

Partnerské vztahy uspokojují potřebu lásky a sounáležitosti jak u osob bez postižení, tak u osob s postižením. Osoba s mentálním postižením má právo na partnerský vztah a sexuální život. Nicméně je důležité, aby byli tito lidé směřováni k eticky přijatelným formám těchto vztahů (Valenta & Müller, 2009).

## **Trávení volného času**

Kvalitní vyplňování volného času a zapojení do společnosti je pro každého člověka velmi důležité. Omezené možnosti trávení volného času jsou pro osoby s mentálním postižením velmi frustrující a mohou vést k izolaci. Mnohdy mají omezený počet přátel nebo neznají způsoby, jak najít volnočasové aktivity (Ainsworth, 2004).

Osoby s mentálním postižením se mohou setkat s obtížně srozumitelnými informacemi v oblasti trávení volného času. Například v dopravě (jízdni řády, příjezdové a odjezdové tabule ve veřejné dopravě), kulturních zařízeních (divadlo, kino a jejich otevírací doby), restauracích (jídelní a nápojové menu), sportu (pravidla her), na internetu atd. Lidé s mentálním postižením se setkávají s nesrozumitelnými informacemi i na dalších místech ve společnosti, například na úřadech (formuláře, výzvy k předání dokumentů), při nákupu (obchodní podmínky, reklamace), návštěvě lékaře, používání bankomatů, čtení a pochopení oficiálních dopisů apod.



### **3.2 EASY-TO-READ V ZAHRANIČÍ**

Z několika prostudovaných zahraničních výzkumů na téma, zdali je easy-to-read opravdu srozumitelné pro lidi s mentálním postižením vyplynulo několik zajímavých poznatků.

V rámci prvního výzkumu byli dotazováni lidé s mentálním postižením. Bylo zjištěno, že čím větší byly délky vět (počet slov) a množství vět (počet vět) ve snadno čitelných zpravodajských článcích, tím obtížnější bylo pro účastníky najít vztahy mezi větami, když jim byly položeny otázky na porozumění daného textu. Také v této studii lidé s mentálním postižením lépe odpovídali na doslovné otázky (kdy lze odpověď najít v textu) než na dotazující otázky (kdy je třeba odpověď odvodit z uvedených informací). V doporučeních tohoto výzkumu bylo, aby se ve zjednodušených textech používaly krátké, srozumitelné věty doplněné vhodnými ilustracemi (Chinn, 2016).

V druhém prostudovaném výzkumu se autoři také doptávali lidí s mentálním postižením. Ti jim sdělili, že je dobré užívat obrázků a symbolů. Na druhou stranu je ale nutné dbát na srozumitelnost daných obrázků, jelikož některé obrázky si ve studii respondenti vyložili špatně (například fotografii nemocnice si respondent vyložil jako smrt, protože v nemocnici lidé umírají) (Sutherland, 2016).

Ve třetí studii badatelé připravili easy-to-read leták podle návodu. Ten následně lidem s mentálním postižením přečetli. Evaluovali, že limitem jejich výzkumu bylo to, že jim text byl přečten nahlas, místo toho, aby si jej jednotliví respondenti přečetli sami. Vzhledem k jejich obtížím se čtením se zdá být pravděpodobné, že značná většina osob s mentálním postižením se učí sluchově a že je pro ně snazší se učit a zapamatovat si informace, jsou-li vysvětlovány ústně. Také ale usoudili, že přítomnost obrázků je důležitá (Hurtado, 2013).

### **3.3 CO JE TO EASY-TO-READ?**

Existují dvě mírně odlišné definice pojmu "snadné čtení". Jedna znamená jazykovou úpravu textu, která usnadňuje jeho čtení oproti průměrnému textu, ale která neznamená, že je text snadněji čitelný. Takovým textům se říká srozumitelné informace. Druhá definice znamená úpravu, která usnadňuje čtení i porozumění textu. Cílem publikací easy-to-read je předkládat jasné a snadno srozumitelné texty vhodné pro různé věkové a cílové skupiny. Aby autor či vydavatel takového produktu dosáhl, musí brát v úvahu obsah, jazyk, ilustrace a také grafickou podobu rozvržení (Nomura & Skat Nielsen & Tronbake, 2010).

Poskytování snadno čitelných materiálů je záležitostí základní demokracie a přístupnosti.

Mezinárodní studie ukazují, že ve většině zemí nedosahuje více než 25 % dospělé populace úrovně gramotnosti nebo čtenářských dovedností, která se očekává po devíti letech formálního vzdělávání. V některých zemích dosahuje toto číslo až 40 - 50 procent.

Každý jedinec má právo, aby měl přístup ke kultuře, literatuře a informacím - a to ve srozumitelné podobě. Dalším důležitým faktorem je kvalita života. Schopnost číst a chápat informace přidává člověku obrovskou sebedůvěru, protože mu umožňuje rozšířit si pohled na svět a žít nezávislý samostatný život (Nomura & Skat Nielsen & Tronbake, 2010).

Inclusion Europe poté tvrdí, že tyto snadno srozumitelné informace jsou nejčastěji mířené na lidi s mentálním postižením, ale dobře dokáží posloužit i lidem s jinými typy postižení, lidem s odlišným mateřským jazykem či pro lidi, pro které je těžké číst normální texty.

Zjednodušené texty jsou texty, které jsou napsány s cílem být srozumitelné pro osoby s omezenými jazykovými schopnostmi, včetně lidí s mentálním postižením. Zjednodušené texty se často používají pro informování lidí o různých tématech, včetně zdravotní péče, finančních služeb, právních otázek a dalších oblastí. Srozumitelné informace pomáhají lidem s mentálním postižením překonat komunikační bariéry tím, že informace podávají způsobem, který je přizpůsoben jejich specifickým potřebám (SPMP, online)

Jednou z hlavních výhod zjednodušených informací je, že používají jednoduchý jazyk, který je snadno srozumitelný. Pro osoby s mentálním postižením mohou být složitá slovní zásoba a struktury vět ohromující a matoucí. Snadno čitelné materiály používají krátké věty a běžný jazyk, což lidem usnadňuje pochopení toho, co čtou. Tyto materiály navíc často obsahují obrázky nebo diagramy, které pomáhají ilustrovat klíčové pojmy a činí informace ještě přístupnějšími (SPMP, online)

Zjednodušené texty se snadno poznají podle piktogramu, který je vždy uveden v daném dokumentu, aby bylo pro uživatele jasné, že právě tento dokument je napsaný ve srozumitelné formě.



Obrázek 3 - Symbol zjednodušeného textu (SPMP, online)

Nicméně, existuje několik problémů spojených s easy-to-read materiály pro lidi s mentálním postižením. Prvním problémem může být nedostatek kvalitních materiálů psaných ve zjednodušeném jazyce, které jsou volně dostupné v různých oblastech života. Mnoho easy-to-read materiálů může být napsáno pouze pro specifické účely, jako jsou například informační letáky zdravotnických zařízení, a může být obtížné najít kvalitní a rozmanité materiály pro různé potřeby lidí s mentálním postižením.

Dalším problémem může být nedostatek standardizovaných kritérií pro psaní easy-to-read materiálů. Různí autoři mohou mít různé představy o tom, co znamená "jednoduchý jazyk", což může vést k nekonzistentní kvalitě a srozumitelnosti textů. Proto je důležité, aby byly vyvinuty standardy pro psaní easy to read materiálů, které by zaručovaly konzistentní a srozumitelnou úroveň textů.

### **3.4 KDO EASY-TO-READ TVOŘÍ?**

Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením v České republice (jinak také zkratka SPMP) je českou organizací, která spolupracuje na tvorbě zjednodušených textů spolu s dalšími mezinárodními organizacemi a společnostmi. SPMP tvoří i různé texty, příručky, letáky a webové stránky cílené na lidi s mentálním postižením. Všechny tyto jejich publikace jsou volně dostupné na jejich stránkách, popřípadě všechny brožury je možné si objednat i v tištěné formě. Heslem SPMP je „Přístupná společnost“, kdy chtějí, aby lidé s mentálním postižením měli rovný přístup k informacím a veřejným službám (SPMP, online).

Přístupnost je velkým tématem, které řeší i právě článek 9 o Přístupnosti v Úmluvě o právech osob se zdravotním postižením, která byla již zmíněna v druhé kapitole této práce. Její hlavní náplní je to, aby se informace, které jsou často nesrozumitelné, dostaly k lidem se zdravotním postižením ve formě, které budou rozumět.

Dlouhodobě pracují s úřady při vytváření dokumentů ve srozumitelném jazyce a touto cestou vzniklo již mnoho důležitých a užitečných dokumentů upravených právě do lépe srozumitelné formy, jako jsou např. srozumitelné úřední texty, informace o volbách, o občanských průkazech, příručka pro rodiče, kterým se má narodit dítě či příručka pro seniory. Spolupracují také s Ministerstvem vnitra na metodickém postupu pro úředníky, kdy společně vytvářeli příručky ve srozumitelném jazyce pro lidi se zdravotním postižením, kteří se potřebují zorientovat ve veřejné správě.

### **3.5 JAK SE EASY-TO-READ TVOŘÍ?**

Pro tvorbu přístupných a srozumitelných zjednodušených textů pro lidi s mentálním postižením je důležité brát v úvahu několik faktorů, jako je slovní zásoba, gramatika, délka vět, vizuální prvky, formátování a další. Zjednodušené texty by měly být napsány s cílem být co nejjasnější a nejstručnější. Vizuální prvky, jako jsou obrázky, mohou být také užitečné pro zvýšení srozumitelnosti textu.

Existuje mnoho návodů, jak se easy-to-read tvoří. Objemnou a přehledně napsanou příručku Informace pro všechny vydalo Inclusion Europe v nejrůznějších jazycích a do jazyka českého ji přeložila Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením.

Tato příručka je rozdělena do několika kapitol a každá kapitola se věnuje pravidlům, jak zjednodušovat informace v různých podobách; informace psané, informace v elektronické podobě a informace ve videu. Věnovat se v této práci budeme informacím psaným.

Ještě než by se informace měly začít vytvářet, je nutné dbát na to, aby člověk co nejvíce poznal lidi, pro které jsou texty určené. Nesmíme opomenout, že lidi s mentálním jsou lidé dospělí a nikoliv děti, proto je nutné užívat správných slov a opomenout slova dětská a dětinské výrazy. Lidé s mentálním postižením mohou pomoci radit v rozhodování o tématu, o čem se chtějí dozvědět, a o tom, jak udělat informace dostupné. Jejich slovo je velice důležité, protože přeci jen, informace jsou dělané pro ně a proto je dobré vědět, co by tyto osoby zajímalo (SPMP, online).

### **3.6 PRAVIDLA PRO TVORBU EASY-TO-READ TEXTŮ**

Psaná forma zjednodušených textů obsahuje několik pravidel pro psaní takových informací, aby byly pro lidi s mentálním postižením opravdu srozumitelné. V následující kapitole budou jednotlivá pravidla vypsána. Tato všechna pravidla jsou sepsaná v dokumentu „Informace pro všechny“ (Inclusion Europe, online).

#### **Slova**

Slova by vždy měla být jednoduchá, nikoliv dětinská, například místo slova „distribuovat“, by se mělo použít slovo „rozesílat“. Když je ale nutné takové slovo použít, je nutné ho v další větě hned vysvětlit. K takovému vysvětlení se použijí příklady, které lidé s mentálním postižením znají z každodenního života. Po vysvětlení určitého složitějšího slova, se ho pak musíme držet po zbytku dokumentu, to znamená, že pokud použijeme slovo „zaměstnání“, tak už v další části textu nesmíme použít slovo „práce“, pro tyto lidi by to mohlo být velice matoucí. Vůbec by se neměly využívat složité jazykové prostředky, jako jsou například

metafory či slova původem z jiných jazyků, tady je příkladem slovo pozitivní, místo toho by se mělo nahradit slovem dobrý. Zkratky, jako je například „EU“, by se také v textu neměly vyskytnout, vždy by se měly zkratky rozepsat, aby bylo jasné, o čem se mluví. Také zkratky jako „např.“ nebo „atd.“ jsou nevhodné při užití psaní srozumitelných textů. Místo velkých čísel a procent (75 %, 3 450 000) by se měla používat jen slova „málo“ nebo „hodně“, tak to lidé s mentálním postižením lépe pochopí.

## **Věty**

Věty by vždy měly být krátké, není dobré používat dlouhá souvětí. Když v textu potřebujeme dotyčné čtenáře oslovit, je dobré používat konkrétní jména, pokud to jde, anebo oslovovat „Ty/Vy“. Věty by nikdy neměly být použité v záporu, jelikož to je pro lidi s mentálním postižením těžké tomu porozumět, místo věty „Neměli byste odejít dřív, než skončí schůzka“ by byla vhodnější věta „Měli byste tu zůstat až do konce schůzky“. Věty v trpném rodě jsou taky nežádoucí, místo věty „A poté budete vyšetřeni“ by bylo na místě použít vhodnější větu „Doktor vás ošetří“.

## **Grafická podoba**

Rozhodně je důležité vyhýbat se dlouhým textům. Pro lidi s mentálním postižením je kniha o 100 stránkách dlouhá, kdybychom ale potřebovali obsáhnout takové složité téma, je dobré ho rozdělit a zjednodušit tak, aby z něj mohly vzniknout například tři krátké brožury, které už nebudou tak dlouhé a těžké pro tyto osoby. Dokument by na první pohled měl být lehce čitelný a přehledný, to znamená například nepoužívat barevné pozadí a přes něj napsaný text. Když už bychom používali barevné pozadí, je nutné, aby mezi písmem a pozadím byl velký barevný kontrast, například bílé písmo na černém pozadí je vhodné, ale nejlepší je držet se bílého pozadí a černého či výrazně barevného textu.

## **Formát**

Jak již bylo zmíněno, dokument by již na první pohled měl být dobře přehledný, členěný do výrazných kapitol, které by měly být zvýrazněné nadpisy a jednotlivé stránky očíslované pro lepší přehlednost. Nadpisy by měly být výraznější, než text, který je pod nimi a mělo by z nich být patrné, o čem daná kapitola bude. Informace by měly psané pro lidi s mentálním postižením, měly by být pro ně užitečné, proto není vhodné psát o tématech, která jim nic neříkají. V textu by se měly objevit jen důležité informace, nemělo bych jich být víc, než oni sami potřebují. Tyto důležité informace by poté v textu měly být vyznačené tučným písmem

nebo by měly být napsané hned na začátku daného dokumentu nebo by měly být dané do rámečku.

Pokud je to možné, nemělo by se používat moc odrážek a vysvětlivek. Když už by se měla využít pomoc grafů, je nezbytné, aby graf byl jednoduchý, přehledný a hezky barevně vyznačený a aby vedle něj byla jasně viditelná legenda.

Pokud by se měl využít nějaký seznam informací, je vhodné využít odrážky, nikoliv psát text do souvislé věty oddělené čárkami. Text by měl být zarovnaný doleva a nikdy by neměl být zarovnaný do bloku, jelikož se pak jednotlivá slova mohou roztáhnout a tím zhoršit čtení. Mezi jednotlivými odstavci by vždy mělo být místo, žádný odstavec by neměl mít žádné odražení, nadpisy by měly být srovnané stejně, jako samostatný text.

### **Písmo**

Co se týče písma, vždy je lepší volit písmo bezpatkové, je lépe jasné a čitelné. Font písma je taky zásadní, je důležité zvolit font, který nebude mít jednotlivá písmena moc u sebe, nebo moc od sebe, písmo tenké či naopak moc tlusté, nevhodná je také kurzíva či podtržení, a je rozhodně nutné se vyhnout písmu, které má nějaké vizuální úpravy, jako například stín či nějaký obrys. Velikost písma je také klíčová pro tvorbu těchto textů, větší písmo se lidem s mentálním postižením čte lépe, je vhodné zvolit nejméně velikost 14. Písmo by v celém dokumentu mělo být ucelené a jednotné.

### **Obrázky**

Obrázky jsou nezbytnou součástí při psaní zjednodušených textů pro lidi s mentálním postižením. Často jsou pro ně výbornou vizuální podporou a dokáží je navést k lepšímu porozumění textu. Obrázky jsou myšleny buď fotografie, kresby či symboly (piktogramy). Klíčové je se v celém dokumentu držet jednoho stylu obrázků, tzn., když se využila v nějaké části dokumentu fotografie, zbytek dokumentu by měl fotografie také obsahovat a nekombinovat to například s kresbami. Obrázky by, stejně jako text, neměly být dětské, ale vhodné pro dospělé populaci. Když už by byla potřeba využít fotografií, ty dokáží být pro lidi s mentálním postižením méně pochopitelné, než kresby. Na fotografii by měl být jasný objekt, na který je směřovaná pozornost. Obrázky by vždy měly být vedle textu, nikoliv tak, aby text obtékaly.

### **3.7 INICIATIVA „NEPIŠTĚ PRO NÁS BEZ NÁS“**

V rámci projektu „Cesty k celoživotnímu vzdělávání dospělých lidí s mentálním postižením“ vznikl ve spolupráci Inclusion Europe spolu s SPMP další dokument s názvem

„Nepišťe pro nás bez nás“. Tento dokument je takovým doporučením, jak zapojit lidi s mentálním postižením do psaní snadno srozumitelných textů (SPMP, online).

Tento dokument je psaný také ve srozumitelném jazyce, ačkoliv se tam vyskytují i těžší slova, proto je hned na začátku této brožury upozornění, že se autoři snažili napsat brožuru jednoduše, ale je možné, že tomu někteří lidé s mentálním postižením nebudou rozumět a budou potřebovat asistenci.

Tato brožura je vytvořená pro lidi, které easy-to-read materiály tvoří a říká jim, jaký je postup při tvorbě těchto textů. Upozorňuje na to, a díky tomu vznikl i název této brožury, že zjednodušené texty se nedají psát bez toho, aniž by je předtím schválil, zkontroloval či na něm nějak kooperoval nějaký člověk s mentálním postižením. Proto je tedy nutné, vždy před začátkem psaní těchto textů, poradit se s osobami s tímto typem postižení.

Zjednodušené texty jsou určeny právě pro tuto cílovou skupinu, proto je nezbytné, aby se na jejím testování také podíleli. Jen oni dokáží dát tu správnou zpětnou vazbu, která je důležitá k tomu, aby mohlo vznikat více takových textů.

## 4 SHRUTÍ TEORETICKÝCH VÝCHODISEK

Přístupnost a srozumitelnost textů ve zjednodušené podobě jsou pro lidi s mentálním postižením nesmírně důležité. Tito jedinci mohou mít různé úrovně mentálního postižení, což ovlivňuje jejich schopnost porozumět a zpracovávat informace. Zjednodušené texty jsou navrženy tak, aby byly srozumitelné a přístupné pro tyto jedince, a umožňují jim plně se zapojit do společnosti.

Existuje mnoho důvodů, proč je pro lidi s mentálním postižením důležité mít přístup k textům ve zjednodušené podobě. Jedním z nich je podpora komunikace a porozumění. Mnoho lidí s mentálním postižením má omezenou schopnost číst a porozumět složitým textům. Zjednodušené texty se zaměřují na přehlednost a srozumitelnost a jsou psány s použitím jednoduchého jazyka, struktury a obrázků. Tímto způsobem jsou informace přístupnější a snadněji pochopitelné pro lidi s mentálním postižením.

Dalším důležitým důvodem je začlenění do společnosti. Když jsou texty napsány ve zjednodušené podobě, lidé s mentálním postižením mají větší šanci se účastnit různých aktivit, vzdělávání a zaměstnání. Přístupnost k informacím je zásadní pro jejich sociální integraci a zapojení do společnosti. Zjednodušené texty mohou poskytnout potřebné instrukce, pravidla a informace, které jsou klíčové pro jejich plnou účast a autonomii.

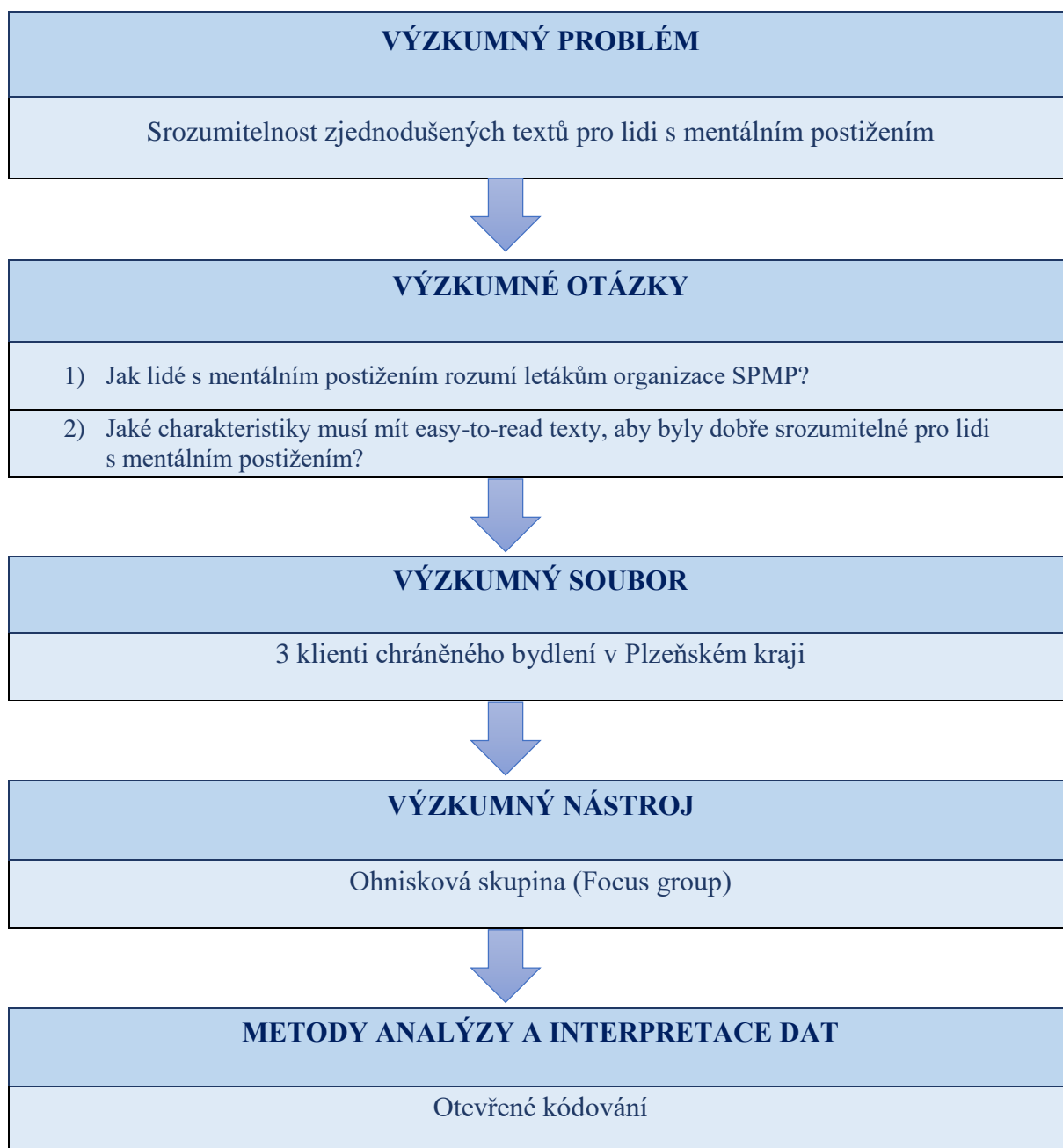
Je nezbytné si uvědomit, že přístupnost a srozumitelnost textů ve zjednodušené podobě jsou základními lidskými právy. Lidé s mentálním postižením mají stejnou potřebu a právo mít přístup k informacím a komunikovat jako kdokoli jiný. Zjednodušené texty představují důležitý prostředek k zajištění rovného přístupu k informacím a k zapojení do společnosti bez společenských bariér.

Závěrem lze konstatovat, že přístupnost a srozumitelnost textů ve zjednodušené podobě jsou pro lidi s mentálním postižením klíčové. Tímto způsobem se zvyšuje jejich možnost komunikovat, porozumět, začlenit se do společnosti a rozvíjet své dovednosti. Je důležité vytvářet prostředí, ve kterém jsou informace a komunikace přístupné pro všechny, bez ohledu na jejich mentální schopnosti.



## 5 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Lidé s mentálním postižením, ať bydlící v chráněných bydleních či jinde, nemají ve většině případů žádnou možnost k přístupům informací, které jsou pro ně srozumitelné. Správná intervence a použití přístupných materiálů psaných ve zjednodušeném jazyce by jim právě mohla pomoci zlepšit chápání a porozumění, jinak nesrozumitelných, informací všude kolem nich. Cílem této intervence by pak mělo být zjistit kvalitu a srozumitelnost volně dostupných easy-to-read materiálů uzpůsobených pro lidi s mentálním postižením a jejich potřebám.



*Metodologie bakalářské práce (2023)*

## **5.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM A CÍLE VÝZKUMU**

Pro bakalářskou práci bylo nejprve nutné stanovit si výzkumný problém a základní cíl celé práce a celého procesu. Výzkumné šetření poté nadále vyplývalo z výzkumného problému „**Srozumitelnost zjednodušených textů pro lidi s mentálním postižením**“. Hlavním výzkumným cílem bylo „zjistit, jak lidé s mentálním postižením vnímají přístupnost materiálů v easy-to-read formátu“.

Z tohoto hlavního výzkumného cíle dále vyplynuly tyto další dvě výzkumné otázky:

**VO 1: Jak lidé s mentálním postižením rozumí letákům organizace SPMP?**

**VO 2: Jaké charakteristiky musí mít easy-to-read texty, aby byly dobře srozumitelné pro lidi s mentálním postižením?**

Cílem práce, který bude aplikovatelný do praxe, bude ověřit funkčnost a srozumitelnost materiálů v easy-to-read formátu pro práci s lidmi s mentálním postižením pro širší praxi a případně materiály upravit tak, aby opravdu byly vyhovující pro osoby s mentálním postižením.

Lidé s mentálním postižením mají obecně komunikaci omezenou oproti intaktní společnosti, a tak je symbolickým cílem této práce dokázat, že i lidé s tímto handicapem dokáží využívat materiály dostupné v easy-to-read formátu a jsou schopni jim porozumět.

## **5.2 METODY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ**

Pro zodpovězení výzkumných otázek byl zvolen kvalitativní přístup. Kvalitativní přístup se vyznačuje tím, že předem není jasná či stanovena žádná hypotéza či závěr výzkumu. Díky tomuto má výzkumník volnost v tom, do jaké hloubky chce daný jev prozkoumat, bez toho, aniž by se moc musel držet daných výzkumných teorií. Tento výzkum se poté zaměřuje na to, jak jednotlivci či skupiny chápou, rozumějí a interpretují svět. Tato metodologie se častěji využívá v pedagogicko-psychologických oborech, jelikož, jak již bylo zmíněno, má výzkumník větší volnost při zpracování projektu, aniž by se musel opírat o statistiky, paradigmaty či hypotézy (Švaříček & Šed'ová, 2014).

Nejčastějšími typy sběru dat v kvalitativním výzkumu dle Švaříčka a Šed'ové (2014) jsou rozhovory, pozorování či dokumenty, na rozdíl od výzkumu kvantitativního, u kterého nejčastějším sběrem dat je dotazník.

Kvalitativní rozhovory jsou účinným nástrojem při zjišťování subjektivních názorů a zkušeností jednotlivců. U respondentů s mentálním postižením je nezbytná facilitace a

úprava rozhovoru, která jim pomůže v lepším pochopení a následně zodpovězení daných otázek. Je důležité rozhovor facilitovat například tím, že do něj zařadíme mlčení a pauzy, povzbuzující podněty, přeformulování otázek a opakování, parafrázování a shrnutí odpovědí od respondentů (Høybråten Sigstad & Garrels, 2018).

### **5.3 VÝZKUMNÝ NÁSTROJ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ**

Technika sběru dat, která je použita v této práci, je ohnisková, neboli fokusová, skupina. Ta je v kvalitativním výzkumu typická tím, že díky ní získáváme data při skupinových interakcích, respondenti nám sdělují své názory a postoje. Probíhá ve skupině, nejčastěji v počtu 6 – 10 lidí, existují však i ohniskové skupiny, které mají méně respondentů. Tato metoda se užívá při výzkumech, kdy je důležitý výstup názorů respondentů (Patton, 2002).

Podstatou je tedy hlavní téma, kterému se říká ohnisko, které by mělo být shodné, nebo by se mělo odvíjet, od hlavního výzkumného cíle a problému daného výzkumníka. V našem případě je to tedy odhalení toho, zdali jsou zjednodušené texty opravdu srozumitelné pro cílovou skupinu, pro které jsou určeny, tedy pro lidi s mentálním postižením.

Při vedení rozhovoru v ohniskové skupině je důležitý moderátor, většinou právě daný výzkumník, který debatu nejprve připraví a poté jí i vede. Moderátor je klíčovým prvkem v ohniskové skupině, neboť je zodpovědný za průběh diskuze a její řízení, a proto se tomuto člověku nemůže říkat tazatel. Moderátor by však neměl příliš zasahovat, nechat vždy odpovědět všechny členy a do diskuze by měl vstoupit jen, pokud respondenti příliš odejdou od probíraného tématu (Kreuger, 1994).

Důležitý je také průběh této debaty. Nezbytná je příjemná atmosféra, aby se respondenti cítili psychicky v klidu, a také v úvodu navození přátelského vztahu, nikoliv mít autoritativní přístup vůči tázaným. Na začátku by se všichni měli představit, tím se uvolní atmosféra a respondenti potom mohou odpovídat více autenticky. V hlavním jádru ohniskové skupiny je vzájemná a živá konverzace, která podporuje diskuzi o probíraném tématu. Zapojení by měli být všichni respondenti, vždy by měl mluvit jen jeden naráz a každý respondent má právo odmítnout odpověď. V závěrečné fázi rozhovoru pak již moderátor nezačíná s novými podněty, nýbrž konverzaci pomalu ukončuje a ptá se respondentů na nějaké případné dotazy či připomínky (Švaříček & Šedřová, 2014).

Před zahájením projektu byli všichni účastníci seznámeni s průběhem kurzu díky pamfletům v easy-to-read formě. Také byli seznámeni i s možností neúčastnění se tohoto projektu z jakéhokoliv osobního důvodu. Dále dostali také na podepsání GDPR (neboli Formulář

souhlasu) dokument, opět v easy-to-read formě se všemi informacemi, které o projektu musí vědět, která následně mohli či nemuseli podepsat (příloha 1).

V rámci focus group byla vedena diskuze na základě předem formulovaných otázek (příloha 2). Otázky byly formulovány na základě studia teoretické části ve vztahu k výzkumným otázkám. Diskuze zjišťovala názory a postoje respondentů ve vztahu ke zjednodušeným textům.

#### **5.4 VÝZKUMNÝ SOUBOR A PROSTŘEDÍ SBĚRU DAT**

Prostředí, kde se šetření uskutečnilo, bylo chráněné bydlení v Plzeňském kraji, kde klienti zároveň i bydlí a cítí se tu bezpečně, proto bylo právě toto místo ideální pro udělení rozhovoru. V tomto konkrétním chráněném bydlení přebývá momentálně 6 klientů, všichni mužského pohlaví. Pro tento výzkum byli vybráni 3 respondenti (tabulka 1), kteří splňovali kritérium toho, aby dokázali zjednodušené materiály sami přečíst. Skutečná jména respondentů byla pro tento výzkum anonymizována.

Zbyšek	58 let, lehké mentální postižení, umí písmena, přečte krátká slova, ale pomalu
Miroslav	50 let, středně těžké mentální postižení, významná porucha chování, porucha autistického spektra, číst umí dobře
Jan	48 let, paranoidní schizofrenie, číst umí pomalu

*Tabulka 1 - Popis respondentů ve výzkumném souboru*

#### **5.5 SBĚR DAT**

Data byla sbírána dne 25. 5. 2023. Průběh diskuze a rozhovoru probíhal v prostorách chráněného bydlení pro osoby s mentálním postižením v přítomnosti sociální pracovnice pracující právě v tomto zařízení. Celé setkání bylo nahráváno na diktafon s předchozím souhlasem všech zúčastněných. Nahrávka měla 1:00:04 hodin. Celá nahrávka byla poté přepsána dle transkripční normy (Leix, 2006) (ukázka přepisu v příloze 3).

Do chráněného bydlení jsem pravidelně docházela již v lednu téhož roku, takže mě klienti této služby při realizaci šetření již dobře znali. V lednu jsem s nimi pracovala s materiály od SPMP ve zjednodušeném textu, kdy jsme si postupně každý týden společně četli jedno téma. Témata se týkala hlavně životního prostředí, recyklace, třídění odpadu aj. Klienti tedy již byli předem seznámeni s principem easy-to-read textů. U těchto čtenářských sezení byl vždy přítomen zaměstnanec daného chráněného bydlení.

Před začátkem ohniskové skupiny jsem respondenty seznámila se svým záměrem, k čemu výzkum bude sloužit a jaké požadavky na ně mám. V písemném informovaném souhlasu všichni souhlasili s nahráváním tohoto rozhovoru na diktafon a následnou transkripcí.

Materiál, který jsem vybrala pro tento výzkum, byl text o tématu Třídění odpadu (příloha 4). Tento leták ve snadném čtení vypracovalo SPMP spolu s lidmi s mentálním postižením a je publikované veřejně na jejich stránkách a volně přístupné v PDF souboru. Tento text obsahuje základní informace o tom, jak a proč třídit odpad, co se může třídit a popisuje jednotlivé barevné popelnice a kontejnery. Tyto textové informace jsou vždy doplněny přehlednými ilustracemi.

## 5.6 ANALÝZA DAT

Data získaná pomocí ohniskové skupiny byla analyzována v softwaru pro kódování rozhovorů a ohniskovým skupin MAXQDA (ukázka kódování v příloze 5). Nejprve byl text otevřeně kódován. Kódy jsem vytvářela ad-hoc, některé in vivo (např. „Mně se líbí všechno.“). Kódy byly následně kategorizovány. Kategorie byly formulovány předem v souladu s výzkumnými otázkami. Přehled jednotlivých kategorií a jejich vysvětlení a popis je v tabulce níže.

Název kategorie	Deskripce
Funkčnost materiálu	Výroky hodnotící předložený materiál
Požadavky na text	Výroky vyjadřující potřeby respondentů ve vztahu k porozumění textu
Rizika ohrožující porozumění textu	Výroky vztahující se k bariérám pro porozumění

Tabulka 2 - Charakteristika analytických kategorií

## 6 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

### 6.1 JAK LIDÉ S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM ROZUMÍ LETÁKŮM ORGANIZACE SPMP?

Pro šetření byl zvolen leták s tematikou Třídění odpadu. Z šetření vyplynulo, že všichni respondenti dokázali porozumět obsahu a došlo u nich k získání nových poznatků. Každý z dotazovaných dokázal samostatně shrnout obsah letáku. Například Miroslav, který z dotazovaných měl nejhlubší úroveň mentálního postižení, uvedl na dotaz o čem text je: „Životní prostředí, jak se třídí, recyklace, odpady. Jo taky sběrný dvory tam byly“ (FS 43). Zbyšek dokonce dokázal samostatně, bez opory o obrázek, popsat recyklační proces, se kterým se seznámil v rámci intervence s jiným letákem, a tyto informace se mu nyní vybavily. Uvedl, že „to se dávaj papíry zvlášť, plasty zvlášť a nebezpečnej odpad se taky dává jinak, ten se nemůže dát do normální popelnice. Cihly a malta a tuty stavební věci taky zvlášť. No a pak se z toho vyrobí něco novýho“ (FS 32). Na základě těchto tvrzení můžeme konstatovat, že letáky organizace SPMP jsou funkční, plní svůj účel a jsou vhodné pro edukaci osob s mentálním postižením. Na druhou stranu úroveň porozumění mohla být ovlivněna předchozí zkušeností s podobným tématem. Je tedy možné, že dotazovaní informace nezískali primárně díky těmto letákům. Nicméně i tak by z toho plynulo doporučení koncipovat edukační letáky tak, aby vycházely ze životních zkušeností a situací, do kterých se lidé s mentálním postižením dostávají. Případně, aby na sebe edukační letáky tematicky navazovaly a díky tomu docházelo k lepšímu porozumění a prohlubování znalostí. Dotazovaní pozitivně hodnotili zejména použitý formát a velikosti písma, které se jim dobře četlo. Zbyšek to vystihl tvrzením, že „někde dávaj písmo, že bych si musel vzít lupu, takže tohle je akorát, to se mi líbí. Mně se líp čte velký písmo“ (FS 67). Porozumění napomohly výstižné ilustrace a celková grafická úprava. Skutečnost, „že ty nadpisy jsou jinak barevný“ (Miroslav, FS 94), byla vnímána velmi pozitivně.

Na druhou stranu dotazovaní upozorňovali na skutečnosti, které jim na letáku nevyhovovaly. V první řadě to byla délka textu, která byla vnímána jako přílišná. Jako příklad výroku mohu uvést výrok Miroslava, který to shrnul, že by „to chtěl kratší a míň stránek“ (FS 107). Také dotazovaným přišlo, že se některé informace často opakují a jsou zbytečné. Jako příklad výroku lze uvést výrok Zbyška: „Je to moc dlouhej text a někdy je to zbytečný“ (FS 85).

## 6.2 JAKÉ CHARAKTERISTIKY MUSÍ MÍT EASY-TO-READ TEXTY, ABY BYLY DOBRĚ SROZUMITELNÉ PRO LIDI S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM?

Z šetření vyplynulo, že z hlediska porozumění textů jsou klíčové pro porozumění u osob s mentálním postižením následující faktory.

Nejvýznamnější z nich z hlediska váhy kódu se jeví **přítomnost ilustrací**. Ty by měly dokreslovat význam textu, měly by být výrazné a v dostatečném množství. Na tomto faktu se shodli úplně všichni dotazovaní, během rozhovoru několikrát zmiňovali jejich důležitost. Zbyšek například uvedl, že „jenom text bez obrázků by byl blbej“ (FS 75). Miroslav se také k obrázkům vyjádřil názorem: „Občas mi ty obrázky pomáhají, bez nich by se mi to četlo hůř“ (FS 76). Obrázky mohou být stěžejní pro osoby, jejichž čtenářské dovednosti jsou na velmi nízké úrovni nebo ony samotné nerady čtou, jako tomu je v případě Jana. Ten se k potřebnosti obrázků vyjádřil takto: „Mně moc číst nebaví, takže já radši koukam na ty obrázky“ (FS 77). Dalo by se tedy říci, že obrázky jsou nejstěžejnějším požadavkem na edukační leták.

Klíčová pro porozumění je **přiměřená délka textu**. Přílišnou délku textu, jako problematický faktor ztěžující porozumění, uváděli všichni respondenti a to opakovaně, z hlediska váhy kódu tento požadavek následoval těsně po požadavku přítomnosti ilustrací. Zbyšek k tomu navíc dodal, že text musí mít přiměřenou délku, avšak i přesto je nutné, „aby tam bylo všechno, to co k tomu patří“ (FS 106).

Dalším významným faktorem pro porozumění textu easy-to-read pro lidi s mentálním postižením je použití **jednoduché větné skladby**. Dlouhá či komplikovaná souvětí jsou překážkou porozumění. Miroslav na otázku týkající se skladby vět, uvedl: „Občas jsou takový těžký, když to čtu“ (FS 64). Vhodné jsou tedy věty jednoduché a kratší.

Spolu s větnou skladbou také souvisí použití **jednoduché slovní zásoby**. Zbyšek například uvedl, že „nějaký slova pro mě byly těžký“ (FS 36). Jde zejména o složitost výrazů, použitá slova v textu by měla být vždy známá čtenářům a případně vysvětlena.

Dále je důležitá **přehlednost textu**. Přehlednosti napomáhá struktura textu, jasné členění do odstavců či využívání kontrastních barev pro nadpisy. S přehledností také souvisí **velikost písma**. Ta totiž ovlivňuje obtížnost dekódování. Všichni účastníci se shodli, že potřebují pro usnadnění čitelnosti dostatečně velký font, aby nemuseli vynakládat příliš námahy na rozlišování jednotlivých znaků. Zbyšek se k velikosti písma vyjádřil: „Mně se líp čte velký písmo“ (FS 67).

V neposlední řadě z šetření vyplynula potřeba **blízkosti a atraktivnosti tématu textu**. Výroky respondentů naznačovaly potřebu toho, aby jim téma, o kterém si čtou, bylo blízké. K tomu se vyjádřil například Zbyšek. Na položenou otázku toho, co se mu na textu líbí, odpověděl takto: „Že se tam mluví o kompostovém kontejneru, já si kompost doma na zahradě dělám sám, tak to se mi líbilo“ (FS 20). Při výzkumném šetření jsem vyzorovala zájem o dané téma, když jsme si leták společně četli. Bylo znát, že je pro respondenty téma blízké, není cizí a již v minulosti s ním měli zkušenost. Zároveň však respondenti pozitivně hodnotili skutečnost, že se **z textu něco nového dozvěděli**. Miroslav na otázku, co se mu na textu líbí, řekl, „že jsem se dozvěděl, jak se třídí odpad“ (FS 21).



## 7 SHRNU TÍ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Z výsledků šetření vyplynulo, že easy-to-read letáky vydávané organizací SPMP pro lidi mentálním postižením jsou funkční a srozumitelné. Ověřili jsme si to například tím, že na otázku, o čem text byl, dokázali odpovědět úplně všichni respondenti. To znamená, že text byl pro ně srozumitelný a zvládli svými slovy říci, o čem četli. Také bylo zjištěno, že je nezbytné, aby letáky a různé informační materiály vytvářené pro lidi s mentálním postižením, byly psané o tématech, které je zajímají a chtějí se o nich něco dozvědět, a které například využijí i ve svém osobním životě. Také je důležité, aby písmo bylo dostatečně velké a dobře čitelné. Rizika textu, která byla objevena a na která si respondenti stěžovali, jsou například přílišná délka textu a opakování informací. Na základě těchto poznatků je doporučeno koncipovat edukační letáky tak, aby vycházely ze životních zkušeností a situací, do kterých se lidé s mentálním postižením dostávají. Měly by být také tematicky propojeny a přizpůsobeny potřebám cílové skupiny.

Z výzkumu vyplynulo, že klíčovými faktory pro porozumění textů osobám s mentálním postižením jsou přítomnost ilustrací, přiměřená délka textu, jednoduchá větná skladba, použití jednoduché slovní zásoby, přehlednost textu a vhodná velikost písma. Ilustrace jsou nejvýznamnějším faktorem a pomáhají dokreslit význam textu, usnadňují čtení a jsou důležité zejména pro osoby s nízkými čtenářskými dovednostmi, jelikož jim pomáhají v lepší orientaci v textu a v přehlednosti. Přiměřená délka textu je klíčová a příliš dlouhé texty jsou překážkou pro porozumění. Text by měl obsahovat všechny důležité informace, avšak měl by být stručný. Jednoduchá větná skladba s kratšími větami usnadňuje porozumění textu. Použití jednoduché slovní zásoby je důležité, slova, která čtenářům nejsou známa, by jim měla být v textu vysvětlena. Přehlednost textu je zajištěna strukturou, členěním do odstavců a použitím kontrastních barev pro nadpisy, kterou respondenti považovali za důležitou. Velikost písma ovlivňuje čitelnost, a proto je vhodné používat dostatečně velký font pro usnadnění rozlišování znaků. Téma textu by mělo být blízké a atraktivní pro čtenáře, což usnadňuje jejich zájem o čtení a porozumění textu.

## **DISKUZE**

Zjištění ve většině korespondují s poznatky o koncipování srozumitelných textů, uvedenými v teoretické části práce. Největší oporou pro lidi s mentálním postižením z výzkumu plynuly obrázky, které jim napomáhaly s lepším porozuměním a orientací v textu. Také srozumitelnost vět a délka textu, která pro ně hrála klíčovou roli. V tomto se má zjištění shodují se závěry zahraničních studií (Chinn, 2016; Hurtado, 2013).

V praxi poté lidé s mentálním postižením, jakožto aktéři a nejlepší hodnotící, uznali, že texty by měly splňovat kritéria popsaná právě v návodu Informace pro všechny. Letáky od SPMP po prozkoumání splňovaly všechna kritéria, která jsou napsaná v návodech pro psaní zjednodušených textů.

Zajímavým zjištěním byla potřeba atraktivnosti tématu, což zvyšuje motivaci lidí vůbec číst. Jakmile je pro lidi s mentálním postižením téma zajímavé, blízké či potřebné, lépe textu porozumí, jelikož mohou stavět na svých předchozích zkušenostech. Toto tvrzení se objevovalo i v mém výzkumu, kdy všichni respondenti dokázali o tématu říci třeba i více, než se dočetli v textu a tím si dokázali rozšířit znalosti. Je ale možné, že jejich odpovědi mohly být zkreslené na základě předchozího porozumění danému tématu, jelikož to, co jsme si četli, mohli již znát z minulosti a nikoliv znalost získat z textu.

Zjednodušené texty a letáky by tedy mohly být skvělou volbou při celoživotním vzdělávání lidí s mentálním postižením. Jak ale bylo zmíněné, je důležitá jejich atraktivita a také asistence při čtení takových textů, zejména proto, že každý čtenář má rozdílnou čtenářskou dovednost a každému se musí věnovat jiná časová dotace a asistence při čtení těchto materiálů.

Čtenářská dovednost je u lidí s mentálním postižením velkým tématem, protože ne všichni číst dokáží nebo chtějí, ale přitom mají zájem se vzdělávat a učit. Proto by bylo dobré vytvářet tyto materiály také pouze v obrázkové podobě, např. komiksu, zejména v tématech, která jsou pro lidi s mentálním postižením náročnější. Na základě obrázků by dokázali číst vzájemné souvislosti a vztahy, samozřejmě je opět nutná asistence.

## **DOPORUČENÍ PRO PRAXI**

Z výzkumného šetření vyplynulo, že by zjednodušené texty měly být vytvářeny tak, aby byly srozumitelné pro lidi s mentálním postižením s jakoukoli čtenářskou dovedností. Proto je důležité, aby množství textu a obrázků bylo vyváжено. Pro lidi, kteří číst neumí, by potom

bylo ideální vytvářet takové materiály, které by byly tvořeny jenom ilustracemi, které by jim pomohly se srozumitelností.

Konkrétní doporučení, vyplývající z výzkumného šetření, by bylo uzpůsobit text vytvořený SPMP na téma Třídění odpadu tak, aby v něm bylo více obrázků, méně textu a některé informace (například konkrétnější věci, co se dají vyhazovat do jednotlivých popelnic) zredukovat či dát úplně pryč. Největší bariérou byl počet stránek, který byl velice zahlcující pro všechny respondenty. Při pozorování jejich chování, když jsem každému leták rozdala, bylo vidět, že je to na ně dlouhé, což mi následně potvrdili i při rozhovoru.

### **LIMITY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ**

Výsledky výzkumného šetření není možné zobecnit, protože má určité významné limity. Hlavním limitem výzkumného šetření je zejména malý a nereprezentativní výzkumný vzorek. Bylo by třeba jej realizovat s širší skupinou respondentů. Dalším limitem byla nedostatečná a nerovnoměrná jazyková vybavenost respondentů, která ztěžovala průběh rozhovoru v ohniskové skupině. Limitem byla také skutečnost, že bylo provedeno pouze jednorázové výzkumné šetření. Ideální by bylo, aby šetření bylo realizováno opakovaně a aby v něm bylo použito více textů s různými tématy, přičemž texty by se lišily formou a délkou.

## ZÁVĚR

Lidé s mentálním postižením mají často omezený přístup k informacím. Proto je nutné vytvářet takové informace a materiály, které pro ně jsou srozumitelné a přístupné. Easy-to-read pro lidi s mentálním postižením znamená porozumění a možnost přístupu k tématům, která je zajímají či jsou pro ně nějak praktická a zároveň by k nim jinak přístup neměli. Tato bakalářská práce zkoumala srozumitelnost těchto textů pro lidi s mentálním postižením.

Teoretická část se zabývala základními principy, které byly čerpány z odborné literatury. Tyto principy můžeme vyjádřit jako teoretická východiska pro vhodné zpracování a uchopení bakalářské práce. Prvním tématem probíraným v teoretické části, byla definice a popis mentálního postižení s důrazem na sociální model přístupu k lidem se zdravotním postižením. Dalším tématem byla komunikace lidí s mentálním postižením, její zvláštnosti a vývoj. Poslední téma se zaměřovalo již na easy-to-read texty, jak pomáhají lidem s mentálním postižením a kdo a jak je vytváří.

Výzkumné šetření bylo provedeno formou kvalitativního výzkumu, konkrétně tedy pomocí výzkumného nástroje ohniskové skupiny. Hlavním cílem této práce bylo zjistit, jaká je přístupnost a srozumitelnost textů pro lidi s mentálním postižením. Výzkumné šetření bylo prováděno v chráněném bydlení v Plzeňském kraji se třemi respondenty s různou hloubkou mentálního postižení.

Z výzkumného šetření vyplynulo, že je důležité vytvářet texty ve srozumitelném jazyce pro lidi s mentálním postižením, které jim pomohou s porozuměním. Tyto texty jsou vytvářeny podle návodů od Inclusion Europe. Pro lidi s mentálním postižením je důležité upravovat texty na základě jejich schválení a diskuze s nimi o srozumitelnosti. Jen poté teprve dokážeme říci o textu, že je srozumitelný.

## **RESUMÉ**

Bakalářská práce se zabývala zjednodušenými texty a jejich srozumitelností a přístupností pro lidi s mentálním postižením. Teoretická část práce se věnovala definici mentálního postižení, komunikaci lidí s mentálním postižením a jejími zvláštnostmi a v neposlední řadě také easy-to-read texty. Praktická část bakalářské práce byla zaměřena na zjištění, čemu na letácích ve zjednodušeném jazyce od organizace SPMP lidé s mentálním postižením rozumí a také na to, co jim pomáhá s lepším porozuměním a srozumitelností při čtení zjednodušených textů. Výsledky byly zjišťovány pomocí výzkumného nástroje ohniskové skupiny.

### **Resumé**

The bachelor thesis dealt with easy-to-read texts and their comprehensibility and accessibility for people with intellectual disabilities. The theoretical part of the thesis dealt with the definition of intellectual disability, communication of people with intellectual disabilities and its peculiarities, and last but not least, easy-to-read texts. The practical part of the bachelor's thesis was focused on finding out what people with intellectual disabilities understand about the simplified language leaflets from SPMP organization and also what helps them with better comprehension and clarity when reading these easy-to-read texts. The results were collected using a focus group research instrument.

## SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

1. AINSWORTH, P., BAKER, B. C. Understanding mental retardation. Jackson: University Press of Mississippi, 2004. 200 s. ISBN 1-57806-646-8.
2. American Psychiatric Association. *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fifth Edition*. Arlington, VA APA Publishing. 2013.
3. ČERNÁ, M. a kol. Česká psychopedie: speciální pedagogika osob s mentálním postižením. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2008. 222 s. ISBN 978-80-246-1565-3.
4. GRANT, Gordon, Peter GOWARD a Paul RICHARDSON, , ed. *Learning Disability*. Great Britain, Glasgow: Bell & Bain, 2005. ISBN 0-335-21439-8.
5. Hanne Marie Høybråten Sigstad & Veerle Garrels (2018) Facilitating qualitative research interviews for respondents with intellectual disability, *European Journal of Special Needs Education*, 33:5, 692-706, DOI: 10.1080/08856257.2017.1413802
6. KOZÁKOVÁ, Z. Psychopedie. 1. vyd. Olomouc: Pedagogická fakulta v Olomouci, 2005. 74 s. ISBN 80-244-0991-7.
7. KREUGER, R.A. Focus groups: a practical guide for applied research. 2. vyd. Newbury Park, CA: Sage Publications, 1994.
8. NOVOSAD, Libor, 2011. Tělesné postižení jako fenomén i životní realita: diskurzivní pohledy na tělo, tělesnost, pohyb, člověka a tělesné postižení. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-873-9.
9. PANČOCHA, Karel. Postižení jako axiologická kategorie sociální participace. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013, 219 s. ISBN 978-80-210-6344-0.
10. PATTON, M. Q. *Qualitative Research and Evaluation Methods*. Thousand Oaks: Sage, 2002.
11. PIPEKOVÁ, J. Osoby s mentálním postižením ve světle současných edukativních trendů. Brno: MSD, 2006. 208 s. ISBN 80-86633-40-3.
12. SVOBODA, P. Paměť. In: VALENTA, M. a kol. Mentální postižení: v pedagogickém, psychologickém a sociálně-právním kontextu. Vyd. 1. Praha:
13. ŠÍŠKA, J.: Mimořádná dospělost: edukace člověka s mentálním postižením v období dospělosti. 1. vyd. Praha, Karolinum, 2005. 100 s. ISBN 80-246-4992- 4.
14. ŠVARCOVÁ, I. Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče. 4. přeprac. vyd. Praha: Portál, 2011. 221. ISBN 978-80-7367- 889-0.
15. ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

16. VALENTA, Milan, 2014. Přehled speciální pedagogiky: rámcové kompendium oboru. Portál. ISBN 978-80-262-0602-6.
17. VALENTA, M., MÜLLER, O. Psychopedie: Teoretické základy a metodika. 4., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Parta, 2009. 366 s. ISBN 978-80-7320-137-1.
18. VÁGNEROVÁ, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. 3. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2004. 872 s. ISBN 80-7178-802-3.

### **Online zdroje:**

19. AAIDD. [online]. [cit. 2016-10-30]. Dostupné z WWW: [www.aidd.org](http://www.aidd.org)
20. BRADY C. Nancy. Communication Services and Supports for Individuals With Severe Disabilities: Guidance for Assessment and Intervention. Am J Intellect Dev Disabil [online]. American Association on Intellectual and Developmental Disabilities, 2016 [cit. 2023-05-26]. 121 (2): 121–138.. Dostupné z: <https://doi.org/10.1352/1944-7558-121.2.121>
21. CHINN, D. Easy read and accessible information for people with intellectual disabilities: Is it worth it? A meta-narrative literature review. Health Expectations [online]. 2016, vol. 20, issue 6, s. 1189-23,, [cit. 2023-06-07]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/hex.12520>
22. Centre for Developmental Disability Health Victoria. Working with people with intellectual disabilities in healthcare [online]. [cit. 2023-05-26]. Dostupné z: <https://cddh.monashhealth.org/wp-content/uploads/2021/01/2017-working-with-people-with-intellectual-disabilities.pdf>
23. HURTADO, B. Is Easy Read information really easier to read?. Journal of Intellectual Disability Research [online]. 2013, vol. 58, issue 9, s. 822-829 [cit. 2023-06-07]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/jir.12097>
24. Inclusion Europe. [online]. [cit. 2016-11-26]. Dostupné z WWW: [http://inclusion-europe.eu/?page\\_id=124](http://inclusion-europe.eu/?page_id=124)
25. Informace pro všechny. Evropská pravidla pro tvorbu snadno srozumitelných informací. Praha: SPMP v ČR. 38 str. [online]. [cit. 15. 5. 2023] ISBN 2-87460-119-5.
26. MKN-10: Mezinárodní klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů: desátá revize. [online]. [cit. 15. 5. 2023] Aktualizované vydání k 1. 1. 2023. Dostupné z: <https://mkn10.uzis.cz/prohlizec/F70-F79>
27. Nepište pro nás bez nás. Doporučení, jak zapojit lidi s mentálním postižením do psaní snadno srozumitelných textů. 11 s. ISBN 2-87460-136-5.

28. Shree, A., a Shukla, P. C. (2016). Intellectual Disability: Definition, classification, causes and characteristics. *Learning Community-An International Journal of Educational and Social Development*. [online]. [cit. 2023-06-07]. 7(1), 9. <https://doi.org/10.5958/2231-458X.2016.00002.6>
29. smpcr. [online]. [cit. 6. 5. 2023]. Dostupné z WWW: <http://www.smpcr.cz/>
30. SUTHERLAND, R. The Evidence for Easy-Read for People With Intellectual Disabilities: A Systematic Literature Review. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities* [online]. 2016, vol. 13, issue 4, s. 297-310 [cit. 2023-06-07]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/jppi.12201>
31. Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením ve Sbírce mezinárodních zákonů č. 10/2010 Sb.



## SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK

### Seznam obrázků:

Obrázek 1 - Medicínský model postižení a jeho důsledky (Pančocha, 2013, s. 60) .....	5
Obrázek 2 - Sociální model postižení a jeho důsledky (Pančocha, 2013, s. 65) .....	6
Obrázek 3 - Symbol zjednodušeného textu (SPMP, online) .....	16

### Seznam tabulek:

Tabulka 1 - Popis respondentů ve výzkumném souboru .....	26
Tabulka 2 - Charakteristika analytických kategorií .....	27

# PŘÍLOHY

## Příloha 1. Informovaný souhlas

Formulář souhlasu – uživatel služby



Je v pořádku někoho požádat, aby vám pomohl přečíst tento formulář.

Formulář souhlasu od: \_\_\_\_\_ (Napište své jméno)



	Souhlasíte s tím, aby Vás Eliška navštívila a po dobu 1-2 hodin si s Vámi povídala?	 Ano <input type="checkbox"/>	 Ne <input type="checkbox"/>
	Souhlasíte s tím, že kousky našich rozhovorů bude Eliška nahrávat na diktafon?	 Ano <input type="checkbox"/>	 Ne <input type="checkbox"/>
	Souhlasíte s účastí ve výzkumu?	 Ano <input type="checkbox"/>	 Ne <input type="checkbox"/>

Formulář souhlasu – uživatel služby

	Souhlasíte s tím, že budete anonymně zmíněni v Elišce bakalářské práci? (GDPR = žádné jméno, bydliště, údaje, telefonní číslo)	 Ano <input type="checkbox"/>	 Ne <input type="checkbox"/>
	Rozumíte všem informacím, které se týkají výzkumu?	 Ano <input type="checkbox"/>	 Ne <input type="checkbox"/>
	Mohl/a jste se zeptat na vše, co jste o účasti ve výzkumu potřeboval/a vědět?	 Ano <input type="checkbox"/>	 Ne <input type="checkbox"/>

Váš podpis: _____	Datum: _____
-------------------	--------------

## **Příloha 2. Otázky v rozhovoru do ohniskové skupiny**

Nejprve bych se vás chtěla zeptat, jestli byste se mohli představit?

Děkuji. Teď můžeme začít. Prvních pár otázek, které vám teď položím, budou o tomto textu, který jsme si právě přečetli.

1. Co se vám na textu líbí?
  
2. Co se vám na textu nelíbí?
  
3. Čemu jste na textu rozuměli?
  
4. Čemu jste na textu vůbec nerozuměli?
  
5. Mohli byste mi říct svými slovy, o čem text je?

Děkuji, teď se vás zeptám na pár dalších otázek. Budeme se bavit o tom, jak text chápete a jak text vypadá. Tentokrát se koukněte tady na tu stranu.

6. Co říkáte na přehlednost textu?
  
7. Co říkáte na množství vět v textu?
  
8. Co říkáte na složitost vět v textu?
  
9. Co říkáte na velikost písma v tomto textu?

10. Jak vám pomáhají obrázky s lepším chápáním textu?

11. Co za informace byste potřebovali přidat, abyste textu dobře rozuměli?

12. Jaké informace byste z textu odebrali, protože vám přijdou zbytečné?

Většinu otázek už máme za sebou, teď bych se vás chtěla zeptat na pár posledních otázek, kde si shrneme vše, na co jste odpovídali předtím.

13. Po všech věcech, které jsme probrali, co na tomto textu vám pomáhá s lepším porozuměním?

14. Co myslíte, že je nejdůležitější, abyste text správně pochopili?

15. Jak byste text upravili, aby se vám text četl co nejlépe?

Mockrát vám děkuji za všechny odpovědi. Je ještě něco, co byste chtěli říct nebo se na něco zeptat?

### **Příloha 3. Ukázka přepisu rozhovoru**

Co říkáte na složitost vět v textu?

R2: Jakože jsou moc dlouhý a těžký?

M: Přesně tak.

R1: Jsou ty věty hodně dlouhý a některý pro mě těžký.

R2: Občas jsou takový těžký, když to čtu.

R3: Jsou moc dlouhý.

Co říkáte na velikost písma v tomto textu?

R1: Někde dávaj písmo, že bych si musel vzít lupu, takže tohle je akorát, to se mi líbí. Mně se líp čte velký písmo.

R2: Mně se taky čtou líp velký písmena. Tady to se mi čte dobře.

R3: Taky jsou lepší velký písmena.

M: Takže se vám to všem čte dobře, protože ty písmena jsou velká?

R1: Jo.

R2: Ano.

R3: Mně taky.

Jak vám pomáhají obrázky s lepším chápáním textu?

R1: Jasný, obrázky mi pomáhaj. Jenom text bez obrázků by byl blbej.

R2: Občas mi ty obrázky pomáhají, bez nich by se mi to četlo hůř.

R3: Mně moc číst nebaví, takže já radši koukam na ty obrázky.

Co za informace byste potřebovali přidat, abyste textu dobře rozuměli?

R1: Já bych chtěl, aby byl jednoduše ten text a víc obrázků.

R2: Víc obrázků a míň textu.

R3: Já taky.

M: Vy taky víc obrázků a méně textu?

R3: Ano.

Jaké informace byste z textu odebrali, protože vám přijdou zbytečné?

R1: Je to moc dlouhý text a někdy je to zbytečný.

M: Myslíte zbytečně moc informací?

R1: Ano, přijde mi, že se o něčem mluví zbytečně dlouho.

M: A co vy ostatní, co byste z textu odebrali?

R2: Asi je to dlouhý, ale jinak mi to přijde, že tam není nic zbytečný.

R3: Je to moc dlouhý.

## Příloha 4. Ukázka letáku SPMP – Třídění odpadu



### Proč třídít odpad?

Lidé dělají hodně odpadků a to škodí přírodě.

Když odpad roztřídíme, můžeme z části odpadků vyrobit nové věci.

Říkáme tomu **recyklace**.

Když recyklujeme, odpad přestane být odpadem. Stane se z něj užitečná věc.



### Co můžu třídít?

**Můžu třídít věci, na které jsou barevné kontejnery.** Například sklenice, papíry, plastové obaly nebo krabice od mléka.

**Můžu třídít i věci, na které kontejnery nejsou,** třeba televize nebo nábytek. Můžu je odnést na **sběrné místo**.

Sběrnému místu se říká také sběrný dvůr, eko dvůr nebo sběrné středisko odpadů.

Obce můžou mít různé kontejnery a jiná pravidla pro třídění.



## Příloha 5. Ukázka z kódování

